

David F. Lancy, *The Anthropology of Childhood. Cherubs, Chattel, Changelings*, Cambridge University Press, Cambridge itd. 2008., 466 str.

The Anthropology of Childhood je po mnogo čemu fascinantna publikacija s najvećim brojem bibliografskih referenci koji sam susrela u svom čitalačkom iskustvu (oko tisuću petsto). Publikacija nudi iznimno široki uvid ne samo u literaturu kojoj je djetinjstvo ključna riječ nego i u brojno drugo gradivo (uključujući i autorovu opsežnu terensku građu) koje rasvjetljava pojedine aspekte kulturne i biološke uvjetovanosti mnogobrojnih lokalnih konstrukcija djetinjstva i obitelji koje su katkad toliko različite da je nakon ove knjige nemoguće ne zapitati se možemo li uopće promišljati djetinjstvo kao univerzalno razdoblje u životu čovjeka unutar disciplinarnog rukavca nazvanog antropologija djetinjstva.

Iako autoru nije cilj kritika tzv. zapadnjačke koncepcije djetinjstva i roditeljstva, knjiga na pomalo zastrašujući način pokazuje i kako su spomenute koncepcije ne samo društveno konstruirane nego i u mnogočemu iracionalne, devijantne, neprirodne, loše i opterećujuće, podjednako za roditelje, djecu, obitelj i širu zajednicu. Autor svoju poziciju ne gradi tako što popisuje "abnormalnosti" djetinjstva tzv. trećeg svijeta u odnosu na kulturološki bliske mu koncepte djetinjstva, nego ističe privilegiranosti europskoga i američkoga djetinjstva koje često idu izravno na njegovu štetu. Iako naše društvo, kao i brojna društva tzv. razvijenoga svijeta, djecu tretira kao Druge, u tome je svijetu uglavnom snažno izražen pedocentizam. Autor bez ustezanja i moraliziranja djetinjstvo promišlja vidno isredišten iz svoje društvene, kulturne, povijesne i ekonomske pozicije, vođen katkada britkom i hladnom logikom života, što potkrepljuje doista fascinantnim brojem primjera iz različitih krajeva svijeta. Autorov pristup možda najbolje oslikava pitanje koje postavlja kad propituje dvije česte, po mnogočemu kontradiktorne prakse: praksu ubijanja neželjenog djeteta u mnogim kulturama i, s druge strane, usvajanja djece posebno u razvijenom svijetu. Pitanje koje postavlja glasi: Što bi moglo biti teže zamislivo iz perspektive evolucijske teorije od usvajanja i odgajanja djeteta s kojim nismo u krvnom srodstvu? Pitanje postavlja kao protupitanje efektu začudnosti naše kulture koji izaziva praksa ubijanja vlastitog, neželjenog djeteta, a što nije rijetko u mnogim kulturama. Ovu posljednju praksu autor ne promatra kroz prizmu vandalizma i bešćutnosti, nego kroz prizmu darvinizma, ekonomske logike i opstanka podjednako kroz povijest i u suvremenim društvima.

U podnaslovu knjige autor naznačava, a u studiji i sustavno propituje, tri alternativna termina djetetu i djetinjstvu: anđeo (*cherub*), demon (*changeling*) i pokretna imovina (*chattel*). Te su tri točke okosnice studije o obiteljskim strukturama i reprodukcijama, o djetetovim skrbnicima i postupanju prema djeci u različitim fazama životnog ciklusa. U našem društvu, i društvima sličnima našem, djeca su (ili težimo da budu) dragocjeni, nevini, ljupki anđelčiči. U velikom dijelu ljudske povijesti, ali i u brojnim suvremenim društvima (pa često i u našem) djeca su bila i još su tretirana različito, ali gotovo nikad kao anđeoska bića. Ona su bila, a i danas su, prije ili nepoželjni demoni koji životu obitelji i pojedinca donose samo nevolje ili pak poželjna pokretna imovina koja se "proizvodi" zbog pragmatičnih ciljeva.

Lancy, dakle, promatra djetinjstvo na zemlji u tri proturječne koncepcije djetinjstva te nudi široku lepezu promišljanja o djetinjstvu – od negiranja postojanja djetinjstva kao posebnog životnog razdoblja do propitivanja konstrukcija djetinjstva u njegovu globalnom kontekstu, s posebnim senzibilitetom za lokalne konstrukcije. Nedostatak lokalnih konstrukcija je čest u literaturi postdisciplinarnog područja nazvanog suvremene studije djetinjstva, koje se danas ubrzano razvija u Europi i Sjedinjenim Američkim Državama. Suvremene studije

djetinjstva, za razliku od Lancyjeve antropologije djetinjstva, svoju su pozornost prije svega usmjerile na dječje "glasove" i (ne)mogućnosti njihovih artikulacija, što je očiti nedostatak Lancyjeve studije.

Rijetko koji suvremeni autor, kao što to čini Lancy, djetinjstvo istodobno promatra podjednako i kao kulturni i biološki fenomen te njegove promjene i različitosti nastoji pratiti kroz povijest i kroz različite kulture, koristeći se dostignućima i antropologije, i arheologije, i historiografije, i primatologije i dr. Mnogi se recentni autori pitaju kada djetinjstvo počinje i, u skladu s time, što je predmet antropologije djetinjstva. Za Lancyja analitički predmet antropologije djetinjstva "počinje" na mjestu gdje dijete *još* ili *više* ne postoji pa se s time u skladu usredotočuje na pitanja planiranja obitelji, trudnoće, čedomorstva, obiteljske strukture, ekonomske isplativosti potomstva i dr., o čemu piše u poglavlju "To make a child" [Napraviti dijete]. Autor u svojoj interpretaciji uvažava činjenicu da majka, otac i dijete imaju različite osobne motivacije i polazeći od te činjenice, brojnim primjerima prikazuje mnogo različitih krajolika u kojima se djeca (ne)priželjkuju i (ne)nastaju, tj. nestaju, u kojima žive i odrastaju. U poglavlju "A child's worth" [Vrijednost djeteta] autor sučeljava dvije krajnosti: gerontokraciju i neontokraciju. Takvim pristupom u antropologiji djetinjstva autor podupire radikalno propitivanje utopijske usmjerenosti na dijete koju smatra svojevrsnom dodanom, neekonomskom vrijednošću djeteta tzv. razvijenog svijeta, a koja je različita od ekonomske cijene i dobiti što proizlazi iz roditeljstva, odnosno skrbi za dijete u većem dijelu svijeta.

U poglavlju "It takes a village" [Potrebno je selo] autor propituje ideju da je *potrebno selo da odgoji dijete* te uloge pojedinih članova obitelji i šire zajednice, čemu suprotstavlja radikalno drukčije suvremene euroameričke ideje o odgoju. U poglavlju naslovljenom "Making sense" [Smislenost] autor propituje kako različite zajednice upravljaju djetetovim intelektualnim i fizičkim potencijalom koji se razvija te posebnu pozornost posvećuje učenju oponašanjem, igri predmetima i pretvaranju kroz igru.

Poglavlje "Of marbles and morals" [O špekulama i moralu] autor posvećuje brojnim aspektima i mogućim dobitim dječje igre kao sveprisutne dječje aktivnosti koja je uvjetovana okolišem i kulturnim čimbenicima. Poglavlje "His first goat" [Njegova prva koza] se bavi dječjim radom i to ne kroz prizmu euroameričkog neodobravanja iskorištavanja djece, već kroz ekonomsku logiku obitelji i šire zajednice u kojoj je dijete u mnogim dijelovima svijeta tretirano kao imovina i radna snaga. "Living in limbo" [Živjeti u limbu] bavi se adolescencijom i prijelazom u odraslu dob, odnosno promjenama koje nazivamo pubertetom, a poglavlje "How schools can raise property values" [Kako škole mogu povećati vrijednost imovine] kritički propituje prakse dugogodišnjeg školovanja i brojna društva u kojima dijete postaje funkcionalnim članom zajednice bez formalnog školovanja.

U zaključnom poglavlju, "Suffer the children" [Dječja patnja] autor se bavi djecom "s ulice", djecom koja su izrabljivana kao radna snaga koja stvara profit i koja proizvodi ono što svakodnevno trošimo, čiji su životi obilježeni AIDS-om i dr. Sretno djetinjstvo kao sintagma ovom knjigom dobiva posve drukčiji prizvuk.

Ovo je izdanje iznimno po tome što brojnim primjerima pokazuje kako djetinjstvo, kao pripadnici tzv. zapadnog kulturnog kruga, ne možemo i ne smijemo promatrati s referentnom točkom svoje vlastite zapadnjačke pozicije i da je globalna antropologija djetinjstva moguća samo kao disciplina radikalno izvučena iz središta svakodnevnih zapadnjačkih iskustava djetinjstva, ma koliko bila među sobom lokalno, tradicijski, socijalno i kulturno različita.

Jelena Marković